

תפקידי המקדש (חלק ד) / מקום מלכות ומקום חיבת הקב"ה לכנסת ישראל

והמבין יבין, כי ב' בחינות אלו מקבילות לב' הבחינות הנ"ל בארון וכפורת, אם הארון עיקר והכפורת טפל, או איפכא, שהכפורת והכרובים עיקר והארון טפל, ודו"ק.

והנה במדרשי רז"ל מצינו ב' מיני משלים. חדא, שהקב"ה חתן כביכול וכנסת ישראל כלה. ואפריון זה בית המקדש וכמו שהארץ הפייטן בקינות לט' באב. והשני שהתורה כלה וישראל החתן. וכמו שאמרו רז"ל במדרש רבה ריש פרשת תרומה משל למלך שהיתה לו בת יחידה וכו' אמר הקב"ה לישראל, נתתי לכם את התורה, לפרוש ממנה איני יכול וכו' בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו וכו'. והן שתי הבחינות הנ"ל וק"ל.²

בשיעור זה אנו מבקשים לבחון את מהות המקדש כמקום המבטא את מלכות ה' בעולם מצד אחד ואת החיבה הגדולה שבין כנסת ישראל לקב"ה מצד שני, ואת משמעות הצירוף של שתי הבחינות הללו בכרובים ובמקדש בכלל.

א. מהותם של הכרובים – כיסא ומיטה

לכרובים שני היבטים, שיש ביניהם מתח: מחד גיסא, מובלטת זיקתם אל הכפורת והארון שמתחתם¹ – "וְהָיוּ הַכְּרֻבִים... סִכְכִים בְּכַנְפֵיהֶם עַל הַכַּפֹּרֶת... אֶל הַכַּפֹּרֶת יָהִיוּ פְּנֵי הַכְּרֻבִים" (שמות כ"ה, ט); מאידך גיסא – "וּפְנֵיהֶם אִישׁ אֶל אָחִיו" (שם). הווה אומר: יש לכרובים זיקה כפולה – גם בינם לבין עצמם וגם כלפי הארון והכפורת.

על מנת להגדיר את היחס בין שני המרכיבים הללו ניעזר בדבריו הנפלאים של הרב שלמה פישר בדרשותיו:

באבן עזרא פרשת תרומה [כ"ה, כב] כתב, וזה לשונו: ויש לתמוה למה לא הזכיר **מזבח הקטורת**. והתשובה בדרך משל, כי הכבוד לא ימוש. **על כן הארון דמות כסא**, והנה מנורה ושלחן ערוך, על כן לא הזכיר מזבח הקטורת וכו' עד כאן לשונו. וכוננתו בזה לרמוז למה שנאמר גבי אלישע [מל"ב ד, י] 'נעשה נא עליית קיר קטנה ונשים לו שם **מטה ושלחן וכסא ומנורה**'. והיינו, כי ד' כלים אלו הינם רהיטיו האישיים של האדם במעונו [וסימנך משכ"ן] – מטה, שלחן, כסא ונר]. **והנה המשכן הוא כביכול מעונו הפרטי של הקב"ה ולכן יש שם הארון, שהוא במקום כסא, ומנורה ושלחן**. מה שאין כן **מזבח הקטורת** אינו שייך למערכת זו ולכן, להדגיש הקשר בין הכלים האלה, הרחיקה התורה עניין הציווי על המזבח וכתבתו במקום אחר, ודו"ק...

ולכאורה דברינו תמוהים שהזכרנו פרשת אלישע, והלא שם מוזכרים ד' כלים, ואילו כאן הוזכרו רק שלושה, והיכן המטה? אבל באמת לא קשיא מידי, דכשם שהארון דמות כסא, הוא גם דמות מטה. והדבר מפורש במקרא [מל"ב י"א, ב] 'ותקח יהושבע וגו' את יואש וגו' אותו ואת מניקתו בחדר המטות', ופירש"י בעליית בית קדש הקדשים וכו' וקורא אותה **חדר המטות על שם 'בין שדי ילין'** [שיר השירים א', יג]. והיינו, כי ב' בחינות הן בהשראת השכינה על הכרובים, בחינה אחת כמלך יושב על כסא, ועל זה נאמר תמיד במקרא 'יושב הכרובים'. ובחינה עליונה ונשגבה יותר שהארון בבחינת מטה, וכמו שכתוב 'בין שדי ילין'.

1. הכרובים ככיסא מלכות

כפי שראינו בדברי הרב פישר, הקב"ה מכונה במקרא כמה פעמים "יושב הכרובים" (שמ"א ד, ד; שמ"ב ו, ב; מל"ב ט, טו; ישעיהו ל"ז, טז; תהילים פ', ב; דה"א י"ג, ו). על פי דימוי זה, מהוות כנפי הכרובים את מושב כיסא המלך אשר בארמונו.³ המקדש מבטא את העובדה שהקב"ה ברא את העולם, משגיח עליו ומולך על ברואיו. כיסא המלכות ניצב בחדר הפנימי ביותר, שאינו מיועד כלל ועיקר לעבודת האדם; לעבודה זו משמשים החצר וההיכל, המכוונים לעבר החדר הזה, בו מיוצגת נוכחות המלכותית של מלך מלכי המלכים.

2. הכרובים כביטוי לחיבה בין הקב"ה וכנסת ישראל

אמר רב קטינא: בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת, ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה, ואומרים להן: ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה [יומא נד ע"א].

על פי ראייה זו של הכרובים כזכר ונקבה, מייצגים הם את החיבה והאהבה האינטימית שבין הקב"ה וכנסת ישראל. בחדר הפנימי של המקדש מתגלה האהבה בין כנסת ישראל לקב"ה. ושמא נוכל לומר, על פי דברי רבי עקיבא כי "שיר השירים קודש קדשים" (ידיים פ"ג מ"ה; שיר השירים רבה פרשה א), שבממד מסוים קודש הקודשים הנו בבחינת שיר השירים.

ודוק: על פי הבנה זו, כנסת ישראל מיוצגת בעצמה בחדר הפנימי והמקודש ביותר, ואין הוא מבטא רק את מלכות הקב"ה, אלא גם את המפגש שלו עם ישראל. הכרוב

2 בית ישי – דרשות, חלק ב סימן מז, עמ' שכז.

3 אלא שכאן שונה המקדש באופן מהותי מן המקדשים האליליים, בהם מופיע על הכיסא פסל של אל: מעל מקום המושב שעל הכרובים אין במקדש דבר.

מבטא את מקום מלכותו של הקב"ה; ומצד שני, הוא מבטא את הקרבה הבלתי-אמצעית בין כנסת ישראל לקב"ה; וצירוף שני הצדדים הללו הוא מהותו של המקדש.

האחד מייצג את הקב"ה, חברו – את עם ישראל, ויחד עם הארון שמתחתם מסמלים הם את הקישור בין קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל (עיין זוהר אחרי מות עג ע"א).

וכך מבאר הנצי"ב משמעות פנימית זו של הכרובים:

ב. המקדש כארמון מלכותו של הקב"ה

1. מקורות

הביטוי הראשון להיות המקדש מקום מלכות בא כבר באזכור הראשון של המילה "מקדש" – בסוף שירת הים, בד בבד עם הביטוי הראשון של הכרת עם ישראל במלכות ה':

תְּבִאֲמוּ וְתִטְעֲמוּ בְּהַר נְחֻלְתְּךָ מְכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַת ה' מְקַדֵּשׁ אֶ-דָּנִי כּוֹנֵנִי יְדִידִי. ה' מְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד

(שמות ט"ו, יז-יח).

ופירש ראב"ע שם (פסוק יח ד"ה ה' ימלך): "כאשר יבנה בית המקדש לשמו אז תראה מלכותו בארץ". השירה מהללת את ה' כגיבור מלחמה הממגר את אויביו, ומכוח זאת כמלך אדיר, המנחיל לעמו את ארצו ובונה מקדש כביטוי למלכותו – כשם שמלך בשר ודם הולך בראש עמו, כובש את נחלתו ומושיב בה את העם, ורק עם ביסוס העם בנחלה וקבלת מלכותו של המלך נבנה היכלו של המלך והוא נכנס לשכון בו. משמעות הדברים בהקשרה של השירה הוא שהכניסה לארץ ישראל ובניין המקדש מהווים המשך ברור לגילוי מלכות הקב"ה בנסי ים סוף ובטביעת פרעה וחילו. וכדברי המכילתא על הפסוק "וַיֵּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מֵה תִצְעַק אֵלַי דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ" (שם ט"ד, טו):

ר' ישמעאל אומר: 'מה תצעק אלי' – בזכות ירושלים אני אקדש להם את הים, שנאמר 'עורי עורי לבשי עוזך ציון לבשי בגדי תפארתך ירושלים עיר הקדש כי לא יוסיף יבא בך עוד ערל וטמא' (ישעיהו י"ב, א), ואומר 'עורי עורי לבשי עוז זרוע ה' עורי כימי קדם דורות עולמים הלא את היא המחצבת רהב מחוללת תנין הלא את היא המחרכת ים מי תהום רבה השמה מעמקי ים דרך לעבור גאולים' (שם י"א, ט-י).

(מכילתא דרבי ישמעאל מסכתא דויהי בשלח פרשה ג).

כלומר: תהליך קריעת ים סוף והכרת ישראל במלכות ה' מובילים ישירות למקדש בירושלים. כך מבשרת שירת הים לראשונה על המקדש – מקום מלכות ה'.

מדרש אחר מצביע על מעמד הר סיני כאירוע שבעקבותיו בא הציווי על עשיית המשכן. לפי מדרש זה, בעקבות קבלת עול מלכות שמים בשמחה במעמד הר סיני ציווה הקב"ה – כהיענות א-לוהית – על בניין המשכן. קבלת עול מלכות שמים על ידי עם ישראל כולו מזמינה כביכול את הקב"ה להשרות שכינתו ביניהם ולגלות את מלכותו במשכן:

וכשעמדו אבותינו על הר סיני לקבל עליהן תורה היה הקב"ה צופה ובא לעולם ואמר: שמא לא יקבלו ישראל תורת עליהן, כדרך שלא קיבלו עליהן אומות העולם והתחתם עליהן גזר דין, ויאבדו מן העולם הזה ומן העולם הבא. כיון שקיבלו עליהן עול שמים בשמחה, אף הוא ירד ממקום כבודו ותפארתו משמי

...זוג כרובים אחד זכר ונקבה ללמדנו דאהבה שבין ישראל לאביהם שבשמים... הוא אהבת המשפיע והמושפע כמו זכר ונקבה שטבע היצירה מחייבם שכך הוטבע הבריאה שיהא המשפיע משתוקק להשפיע באהבה על המושפע ממנו והמושפע עינו תלויות תמיד להמשפיע וכך טבע איש ואישה. כך תשוקתו של הקב"ה להשפיע תמיד ברכה באהבה על ישראל, וכלשון חז"ל בבראשית רבה פרשה כ: אין תשוקתו של הקב"ה אלא על ישראל שנאמר 'ועלי תשוקתו' (שיר השירים ז', יא), וישראל עיניהם תלויות רק להקב"ה (העמק דבר שמות כ"ה, יח ד"ה שנים).

3. הכרובים – כיסא מלכות וחיבת זכר ונקבה גם יחד

לכאורה מייצגים שני הצדדים הללו של הכרובים – מקום מושבו וכיסא מלכותו של הקב"ה מצד אחד, ומיטת זיווג מצד שני – תכנים שונים. ברם, באמת משלימים הם זה את זה: הכיסא מבוסס על המיטה; מלכות הקב"ה מבוססת על הזיקה בינו ובין כנסת ישראל, וככל שזיקה זו קרובה יותר, כך מלכותו מבוססת יותר. דווקא בהתגלות הקשר הפנימי בין כנסת ישראל לקב"ה מתחזק מעמדו של כיסא ה' בעולם. לא זו בלבד שאין סתירה בין שתי המטרות, אדרבה, משלימות הן זו את זו: האהבה העזה של כנסת ישראל לקב"ה ממלאת תפקיד מכריע במלכותו, בכך שהיא מאפשרת את ההכרה בה. אף שלכאורה המאפיין העיקרי של קבלת מלכות הוא היראה, ואילו הזיקה הקרובה היא אהבה – יש הכרה במלכות המושגת על ידי אהבה ודבקות.

ההופעה הא-לוהית מתגלה בשלמותה בשילוב האהבה והיראה יחדיו.⁴ רמז לדבר – שניתן לקרוא שתי מילים אלו באופן משולב בשני הכיוונים, כך:

יר | אה

אה | בה

בשורש – הכול אחד. במקדש, מקור הכול, מתאחדים ההפכים: מלכות וזיווג, יראה ואהבה. והמצוות המתקיימות במקדש מבטאות בו-זמנית את מלוא הקשר בין כנסת ישראל לקב"ה: מחד גיסא יש בו מצוות של יראה, כראוי לארמונו של מלך; ומאידך גיסא – מצוות של אהבה, כראוי למקום המפגש והחיבור בין הקב"ה לכנסת ישראל.⁵

להלן נראה בהרחבה כי שני ההיבטים הללו של הכרובים ושל קודש הקודשים קיימים במקדש בכללותו. במקדש כולו יש שתי הבחינות הללו של כיסא ומיטה: מצד אחד, הוא

4 מעניין שצירוף זה מופיע כבר ביסוד המקדש, הלוא הוא מעמד הר סיני: בשמות י"ט – יסוד היראה, ובשמות כ"ד – יסוד האהבה.

5 זהו גם היחס בין תורה שבכתב, בה מתגלה מלכותו של הקב"ה, ובין תורה שבעל פה, שבה מיוצגת כנסת ישראל בגילוייה של התורה.

ההסברים בירושלמי (שם) קושר זאת להיות המקדש מקום שמקריבין בו קרבן (שאחת ממשמעויותיו היא קרבה לקב"ה מתוך התבטלות כלפי מלכותו); היות שהמקדש כולו הוא מקום מלכות ה', יש להמליך בו את ה' בתקיעה גם בשבת, שאף בה עצמה יש הכרה במלכות ה', וכך מתחברות קדושות הזמן והמקום בהמלכת הקב"ה על העולם.⁶

גם הכלל "אין עניות במקום עשירות" (שבת קב ע"ב ועוד) נובע ביסודו מן ההתייחסות למקדש כאל מקום מלכות, בו ראוי לנהוג מנהגי מלכות ועשירות, למשל: כלי שרת ובגדי כהונה שנפגמו – אין מתקנים אותם, אלא עושים חדשים במקומם (זבחים פח ע"א-ע"ב); או המנהג להשקות את קרבן התמיד בכוס של זהב (תמיד כט ע"א).

יש הקבלות ברורות בין כוהן גדול למלך: ציץ הזהב דומה לכתר מלכות; כוהן גדול ומלך נמשחים שניהם בשמן המשחה; ויש דמיון בין הדינים של כבוד המלך ושל כבוד כוהן גדול.⁷ יסוד ההקבלה בכך שכשם שמלך בשר ודם מופקד על ניהול המדינה – על חיי שעה – כך מופקד הכוהן הגדול על חיי המקדש, שהם חיי הנצח.

3. שכינה במערב

המקדש מכון כולו בציר מזרח-מערב, וחלקו המערבי הוא המקדש ביותר. רבי יהושע בן לוי (בבא בתרא כה ע"א) מבסס את הקביעה ששכינה במערב על הפסוק "וַיִּצְבֹּא הַשְּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִיִּים" (נחמיה ט', ו), כלומר: מסלולם של גרמי השמים – השמש, הירח והכוכבים – הוא על ציר מזרח-מערב, כאילו משתחוים הם לקב"ה מדי יום ביומו. כביכול מגלה הבריאה את הכרתה העמוקה במלכות ה' על ידי השתחויה יומיומית לפני מלך מלכי המלכים; ובעבודתו ממזרח למערב במקדש משמש האדם – היצור היחיד שהוא בעל בחירה – 'שליח ציבור' של הבריאה כולה, בהוציאו מדי יום ביומו מן הכוח אל הפועל את ערגת הבריאה לבוראה.

4. הזמן במקדש

במקדש שונה חשבון הימים מזה הנוהג במדינה, והלילה הולך בו אחר היום (חולין פג ע"א). ייתכן שהדבר קשור לנקודה הקודמת: זריחת השמש מסמלת את הכרתה במלכות ה' – לפיכך במקום המציין מלכות זו, מתחיל היום עם הזריחה.

6 השבייתה מכל מלאכה בשבת מבטאת את הכרת האדם שיש אדון לבריאה כולה, ובעצם שביתתו הוא ממליך אותו; זוהי משמעות התפילה "ישמחו במלכותך שומרי שבת". השבת היא גילוי מלכות-מקדש בזמן, ואילו המקדש הוא גילוי מלכות-מקדש במקום. זו הסיבה לקשרים הרבים בין שבת למקדש, הן בסמיכות מצוות שבת למצוות מורא מקדש – "אֵת שְׁבֻעַתִּי תִשְׁמְרוּ וּמִקֻּדְשֵׁי תִירָאוּ אֲנִי ה'" (ויקרא כ"ו, ב) – הן בהסמכתה למלאכת המשכן (שמות ל"א, יב-יז; ל"ה, א-ג) ובמה שלמדו מכך חז"ל על ל"ט מלאכות שבת, אופיין וטיב איסורן. זהו כמובן נושא רחב, ורק רמזנו לו כאן כדי להראות את הקשר המהותי בין המלכות המתגלה בקדושת הזמן – השבת – ובין המלכות המתגלה בקדושת המקום. בשבת במקדש גלויה המלכות על כל צדדיה – זמן ומקום – לפיכך תוקעים בו גם בשבת.

7 ההקבלות בין מלך לכוהן גדול רבות, הן מצד מעמדם הן מצד היחס כלפיהם, ולא נרחיב בכך כאן.

שמים העליונים, ואומר 'התשכח אשה עולה' (ישעיהו מ"ט, ט), ואומר 'אם אשכחך ירושלים' וגו', ואומר 'תדבק לשוני לחכי וגו' (תהילים קל"ז, ה-ו). וכיון שקיבלו ישראל מלכות שמים בשמחה ואמרו 'כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע' (שמות כ"ד, ז), מיד אמר הקב"ה למשה 'דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וגו' וזאת התרומה וגו' ותכלת וארגמן וגו' ועורות אלים וגו' ושמן למאור וגו' אבני שהם וגו' ועשו לי מקדש' וגו' (שם כ"ה, א-ח) (תנא דבי אליהו, אליהו רבה פרשה יז).

פרשה אחרת שניתן אולי לראות בה את קבלת עול מלכות שמים שהביאה לציווי על המשכן היא הפרשה הקודמת לציווי זה – פרשת משפטים, שבה קיבלו עליהם ישראל באופן מעשי את מלכותו יתברך בקבלת משפטים, תורות ומצוות, ובעקבותיה באה פרשת תרומה, המצווה על הקמת המקדש, שבו ישכון מלכם בתוכם.

הביטוי החזק ביותר למלכות ה' הוא כמובן במזמור כ"ד, שנאמר בחנוכת המקדש (ונוהגים לאמרו בימים הנוראים):

שָׂאוּ שְׁעָרֶיךָ רְאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹאוּ מִלֶּךְ הַכְּבוֹד. מִי זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד ה' עֲזֹז וְגִבּוֹר ה' גְּבוֹר מִלְחָמָה. שָׂאוּ שְׁעָרֶיךָ רְאשֵׁיכֶם וְשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹאוּ מִלֶּךְ הַכְּבוֹד. מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד ה' צְ-בָאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד סֵלָה (תהילים כ"ד, ז-ז).

2. ביטויי מלכות בעבודת המקדש ובהלכותיו

מספר מצוות ועבודות הנוהגות במקדש קשורות במהותן לאופי המקום כמקום מלכות.

מצוות מורא מקדש ומצוות ההשתחויה בפישוט ידיים ורגליים – ביטוי לביטול עצמי מוחלט בפני מקור הכול – מבטאות את תחושת האדם כי הוא בביתו של מלך העולם.

אחד הטעמים המובאים **למצוות שמירת המקדש** הוא כבוד המלכות: "לא דומה פלטרין [=ארמון, י"ל] שאין עליו שומרין לפלטרין שיש עליו שומרין" (ספרי זוטא פיסקא יח ד"ה ונלוו עליך; וברמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ח ה"א).

אף הנוסח שהיו עונים במקדש אחרי ברכות – לא "אמן" כי אם "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (יומא פ"ג מ"ח) – מדגיש את היות המקדש מקום מלכותו יתברך.

ההלכה קובעת כי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד (יומא כה ע"א). נראה שהסיבה לכך היא שמלכי בית דוד מייצגים את מלכותו של הקב"ה – כנאמר בשלמה **וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל פֶּסַע ה' לְמֶלֶךְ** (דה"א כ"ט, כג) – ועל כן הם היחידים הרשאים לישיב במקום מלכותו.

בראש השנה תקעו במקדש בשופר ובחצוצרות גם יחד (ראש השנה פ"ג מ"ג). התקיעה בשופר היא סימן מובהק להמלכת מלך (ראה מ"א א', לט; מ"ב ט', יג), אך הגמרא (שם כז ע"א) מסבירה כי שילובה בתקיעה בחצוצרות ייחודי למקדש, ומבוסס על הפסוק **בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הֲרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'** (תהילים צ"ח, ו). יתר על כן, בראש השנה שחל להיות בשבת היו תוקעים במקדש, אך לא במדינה (ראש השנה פ"ד ה"א). אחד

5. "מקדש מלך עיר מלוכה" – המקדש וירושלים

בפיוטו הנפלא "לכה דודי" מכנה רבי שלמה אלקבץ את המקדש וירושלים "מקדש מלך עיר מלוכה". צירוף מקום המקדש עם העיר ירושלים סב על עניין המלכות.

ואכן, ניכרת בתולדות ירושלים הדגשת מלכותו של הקב"ה. העיר מצויה בגבול יהודה ובנימין: בגבול בין שבט המלכות ונחלת השכינה. דוד העלה את הארון לירושלים מיד אחרי המלכתו על כל ישראל, והארון נשאר בעיר גם כשעזב אותה בזמן מרד אבשלום. ושלמה המלך בנה את בית המלך למרגלות בית ה', כדי לציין את זיקתו של ארמון המלכות הארצית לארמון מלכות ה'.

הקשר הזה בין ירושלים ומלכות ה' מתבטא במפורש בנוסח קדושת שחרית של שבת במנהג חלק מהקהילות: "ממקומך מלכנו תופיע ותמלוך עלינו כי מחכים אנחנו לך. מתי תמלוך בציון... תתגדל ותתקדש בתוך ירושלים עירך... ימלך ה' לעולם א-להיך ציון לדר ודר הללו ה-ה (תהילים קמ"ו, י). וכן בתפילות הימים הנוראים: "ותמלוך אתה ה' לבדך על כל מעשיך בהר ציון משכן כבודך ובירושלים עיר קודשך... ימלך ה' לעולם א-להיך ציון לדר ודר הללו ה-ה".

ג. המקדש כמקום המבטא חיבה וקרבה אינטימית בין הקב"ה לכנסת ישראל

1. מקורות

בדרשתו מציין הרב פישר את דעת המדרש כי "הַחֶדֶר הַמְּטוֹת" שבו הוחבא המלך יהואש (מל"ב י"א, ב; דה"ב כ"ב, יא) אינו אלא עליית בית קודשי הקודשים (ראה רש"י מל"ב י"א, ב; והמיוחס לרש"י דה"ב כ"ב, יא; ולפי תנחומא וראו ט - קודש הקודשים עצמו), הקרוי כן על שום היחס האינטימי שהוא מבטא בין הקב"ה וכנסת ישראל.

מדרש שיר השירים רבה (פרשה א), לעומת זאת, מפרש את הביטוי "הַחֶדֶר הַמְּטוֹת" על בית המקדש כולו, ואותו דימוי חוזר ביחס למקדש גם במדרש ויקרא רבה (ז ז):

אמר ר' ברכיה: כתיב 'כי קצר המצע מהשתרע' (ישעיהו כ"ח, ט) - אין המטה יכולה לקבל אשה ובעלה וריעה כאחד. אלא 'והמסכה צרה כהתכנס' (שם) - עשיתם צרה גדולה לאותו שכתוב בו 'כונס כנד מי הים' (תהילים ל"ג, ז).

המדרש מדמה עבודה זרה להכנסת איש זר למיטה: כביכול הכניסה כנסת ישראל לקודש הקודשים אל זר, במקום להתרועע שם לבדה עם אישה ובעלה - הקב"ה.⁸

הרב פישר רומז גם לדרשת חז"ל כי בדי הארון היו "דוחקין ובולטין ויוצאין בפרוכת, ונראין כשני דדי אשה, שנאמר 'צָרוֹר הַמֶּר דּוֹדֵי לִי בֵּין שְׂדֵי יִלְיָן' (שיר השירים א, יג). אכן, דימוי

רווח אחר ליחס בין הקב"ה וכנסת ישראל הוא כידוע הדימוי של חתן וכלה. מאמר חז"ל המפורסם "זכו - שכינה ביניהן, לא זכו - אש אוכלתן" (סוטה יז ע"א), מבוסס ללא ספק על הכרובים: זכו ישראל - הקב"ה מתגלה ומידבר לכנסת ישראל מבין שני הכרובים; אך כשאין שכינה שורה - אש יוצאה מביניהם (כפי שמצאנו בכמה מקומות דימוי של אש היוצאת מקודש הקודשים, כגון בשחיתת יצר העבודה הזרה (יומא סט ע"ב) ועוד). דימוי הנישואין, המלמד כאמור על מהותם של הכרובים ועל מהות החדר בו הם מצויים, עומד גם ביסוד מדרש זה על פסוקי הכלולות שבשיר השירים:

'שִׁקְנִי מְנַשִּׁיקוֹת פִּיהוּ' (שיר השירים א, ב)... רבי מאיר אומר: באהל מועד נאמרה. ומייתי לה מן הדא קרייא [=ומוכיח זאת מפסוק זה, י"ל] - 'עוֹרֵי צַפּוֹן וּבּוֹאֵי תֵימָן הִפִּיחֵי גְנִי יָזְלוּ בְּשִׁמּוֹ יָבֵא דוֹדֵי לְגִנּוּ וְיֹאכְל פְּרֵי מְגִדֵּי' (שם ד, טז): 'עוֹרֵי צַפּוֹן' - זו העולה הנשחטת בצפון; 'וּבּוֹאֵי תֵימָן' - אלו שלמים שנשחטין בדרום; 'הִפִּיחֵי גְנִי' - זה אהל מועד; 'יָזְלוּ בְּשִׁמּוֹ' - זה קטרת הסמים; 'יָבֵא דוֹדֵי לְגִנּוּ' - זו השכינה; 'וְיֹאכְל פְּרֵי מְגִדֵּי' - אלו הקרבנות.

רבנין אמרין: בבית עולמים. ומייתין לה רבנין אף אינון מהאי קרא [=חכמים אומרים: בבית עולמים נאמר פסוק זה, ומוכיחים אף הם מן הכתוב של ר' מאיר על אותה הדרך, י"ל]... (שיר השירים רבה פרשה א).

דימוי דומה - דימוי המקדש עצמו לאישה - מצוי למעשה כבר במקרא, אצל יחזקאל:

וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר. בֵּן אָדָם הֲנִי לִקְחַ מִמֶּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגְפָּה... וְאָדָּבֶר אֶל הָעַם בְּבִקְרָ וְתַמַּת אֲשֶׁתִּי בְּעַרְב... וַיֹּאמְרוּ אֵלַי הָעַם הֲלֹא תִגִּיד לָנוּ מָה אֵלֶּה לָנוּ... וְאָמַר אֲלֵיהֶם... כֹּה אָמַר אֱ-דָנִי א-להים הֲנִי מְחַלֵּל אֶת מְקֻדְשֵׁי גְאוֹן עֵזְכֶם מְחַמַּד עֵינֵיכֶם וּמְחַמֵּל נַפְשֵׁיכֶם... (יחזקאל כ"ד, טו-כד).

ומעניינים דברי רבי יצחק:

מיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה (סנהדרין עה ע"א).

כביכול מרגע שאין כנסת ישראל והקב"ה יכולים לבטא את הקשר האינטימי ביותר ולגלות את אהבתם בשלמותה, גם אין אפשרות להביא לידי ביטוי מלא את האהבה והקשר האינטימי בין איש לאשתו. וכפי שביאר המהר"ל מפראג בחידושי אגדות על אתר: "החיבור של ה' יתברך עם ישראל בבית ה' הוא חיבור גמור, ומכח החיבור הזה היה חיבור גם כן איש ואישה בחיבור עליון... והחיבור הזה היה חיבור באחדות גמור והוא טעם ביאה". בהקשר זה מזכיר המהר"ל את דברי הגמרא (עירובין סג ע"ב) "דכל זמן שארון ושכינה שרויין שלא במקומן - אסורין בתשמיש המטה", מהם עולה כי יש קשר פנימי בין הימצאות הארון והשכינה במקומם, המבטאת את הגילוי השלם של קרבת הקב"ה וכנסת ישראל, ובין האפשרות למימוש המלא והשלם של הקשר בין איש ואשתו (וכבר הזכרנו זאת בשיעור 6).

8 דימוי דומה מצינו בשיר השירים רבה פרשות ב-ג, שם נדרש הפסוק "וְאֵל הַחֶדֶר הַמְּטוֹת" (שיר השירים ג, ד) על אוהל מועד, העומד כנגד "בית אִמִּי" (שם) - זה הר סיני.

וגו' (שמות כ"ה, כג): שולחן זה הוא עומד בפנים המשכן, וברכה עליונה שורה עליו, וממנו יוצא המזון לכל העולם. ושולחן זה אינו צריך שיהיה ריק אפילו רגע אחד, אלא שיהיה עליו מזון, כי הברכה אינה מצויה במקום ריק, לפיכך צריך להיות עליו תמיד לחם, כדי שתהיה הברכה העליונה מצויה בו תמיד. ומן השולחן ההוא יוצאים ברכות ומזונות לכל שאר השולחנות שבעולם, שהם מתברכים בשבילו".

סיכום

ראינו כי בכרובים, בקודש הקודשים ובמקדש בכללותו מתגלה בעולם בפועל היחס הכולל לקב"ה, המצרף יראה גדולה מחד ואהבה גדולה מאידך: רוממות ואימה יחד עם קרבה וחביבה, מלך וחתן גם יחד. כך משקף המקדש נאמנה את יחסנו לקב"ה: מצד אחד "לית מחשבה תפיסא בך כלל" [אין מחשבה תופסת בך כלל] (תיקוני זוהר יז ע"א), ומצד שני "לית אתר פנוי מניה" [אין מקום פנוי ממנו] (שם קב ע"ב).

* * *

בשיעור הבא נשלים בע"ה את עיסוקנו בתפקידי המקדש וננסה לבחון מהי התכלית העיקרית מבין שני 'תפקידי העל' של המקדש.

- .....
- כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ז
- עורך: בעז קלוש
- .....
- בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון
- האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
- האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
-
- משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
- דואל: office@etzion.org.il
- .....

2. החיבה והקרבה בייעודי המקדש ובתפקידי

כמה מייעודי המקדש ותפקידי מבטאים גם הם, באופן אחר, את קרבת הקב"ה לכנסת ישראל ולעולם.

מן המקדש (ואף בחורבנו!) משגיח הקב"ה על כל העולם:

רבי אלעזר אומר: לא זזה השכינה מתוך ההיכל, שנאמר 'והיו עיני ולבי שם' וגו' (דה"ב ז', טז), וכן הוא אומר 'קולי אל ה' אקרא ויענני מהר קדשו סלה' (תהילים ג', ה) – אף על פי שהוא חרב הרי הוא בקדושתו... וכתב 'עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם' (שם י"א, ד) – אמר רבי ינאי: אף על פי ששכינתו בשמים – 'עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם'. משל למלך שהיה לו פרדס ובנה בו מגדל גבוה וצוה המלך שיתנו לתוכו פועלים שיהיו עוסקים במלאכתו, אמר המלך: כל מי שמתכשר במלאכתו יטול שכרו משלם, וכל מי שמתעצל במלאכתו ינתן בדימוס. המלך – זה מלך מלכי המלכים, והפרדס – זה העולם, שנתן הקב"ה לישראל בתוכו לשמור התורה, והתנה עמהם ואמר: מי שהוא שומר את התורה הרי גן עדן לפניו, ומי שאינו משמרה הרי גיהנום, אף הקב"ה, אף על פי שהוא נראה כמסלק שכינתו מבית המקדש – 'עיניו יחזו עפעפיו יבחנו בני אדם' (שמות רבה ב ב).

המקדש הוא גם מקום המפגש והוועוד בין הקב"ה לכנסת ישראל, ומכאן שמו "אהל מועד", כנאמר: "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שֵׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת אֵת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמות כ"ה, כב); "וּבָבֹא מִשָּׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים" (במדבר ז', פט). במקביל מתואר המקדש כמקום שממנו שואבים רוח הקודש (בראשית רבה ע ח), קרי: מקום מפגש עם דבר ה' החי המתגלה לאדם.

זהו גם מקום תפילה, כללי ופרטי, בכל מצב ועניין, כדברי שלמה בתפילתו (מ"א ח'), ואף בכך הוא מבטא את הקרבה הבלתי-אמצעית של עם ישראל לקב"ה.

כפי שראינו בעבר (שיעורים 1 ו-6), מנחות הציבור, הביכורים וניסוך המים – עניינם עשייה אנושית שתכליתה החלת ברכה בעולם, כדברי ספר החינוך (מצווה צה) שרצה ה' בחסדיו הגדולים "לקבוע להם מקום בארץ שיהיה נכון אל טובת הבריות וזכותם... לעולם תתרבה שם הברכה והקדושה לפי הפעולות הטובות שיעשו שם בני אדם, ואז עם הפעולות הטובות יפתחו מעיינות הטוב כנגדו". גם כלי המשכן עצמו, כמו השולחן ולחם הפנים שעליו, הם אמצעים בהם נדרש האדם לפעול על מנת שתחול הברכה, וכדברי הזוהר (קנ"ג ע"ב) [בתרגום]:⁹ "פתח רבי יוסי ואמר: 'ועשית שלחן עצי שטים'

9 מקור: "פתח רבי יוסי ואמר ועשית שלחן עצי שטים וגו' שלחן דא איהו קיימא לנו במשכנא, וברכתא דלעילא שריא עליה ומניה נפיק מזונא לכל עלמא, ושולחן דא לא אצטריך למהוי בריקניא אפילו רגעא חדא אלא למהוי עליה מזונא, דהא ברכתא לא אשתכח על אתר ריקניא, ובגין כך אצטריך למהוי עליה נהמא תדיר דלהוי תדיר ברכתא עלאה משתכחא ביה ומגו ההוא שלחן נפקי ברכאן ומזוני לכל שאר פתורי דעלמא דאתברכאן בגיניה".